

Bir İngiliz Seyyahın (Aaron Hill) Gözünden Osmanlı Donanması

Ottoman Navy From the Perspective of an
English Traveller (Aaron Hill)

*Ahmet BÜYÜKAKSOY**

Öz

Seyahatnameler, yalnızca sosyal, ekonomik, kültür tarihi açısından değil askerî tarih açısından da önemli bir kaynak mahiyeti taşır. Muhtelif zamanlarda, muhtelif sebeplerden ötürü Osmanlı topraklarına gelen seyyahlar, kaleme almış oldukları seyahatnameler ile Osmanlı askerî tarihi için mühim bir külliyat bırakmışlardır. Bu yüzden askerî tarih yazımında seyahatnameler tarihçilerin göz ardı edemeyeceği kadar mühim bir ehemmiyeti haizdirler. Ancak seyahatnameleri, ihtiyatsız bir şekilde okumak okuyucuyu çoğu zaman yanlış yollara sevk edebilir. Zira seyyahların yeri geldiği zaman abartıya kaçmaları, kültürel ve dinî önyargılardan mütevellit doğru tahlil yapamamaları veya başka eserlerden aldıkları bilgileri kendi bilgileriymiş gibi göstermeleri mümkündür.

Bu çalışma 1702 yılında Osmanlı topraklarına gelen bir İngiliz seyyah olan Aaron Hill'in kaleme aldığı seyahatnamedeki donanma ile ilgili kısma odaklanmaktadır. Çalışmanın ilk üç bölümünde seyyahın donanmaya dair verdiği bilgiler askerî tarih yazımı için öne sürülen "3T" (teşkilat, teçhizat, tefekkürat) tasnifine göre verilmiştir. Daha sonra bu eserin kaynak değeri tahlil edilmiş ve seyyahın verdiği bilgilerin kendi

* Doç. Dr. Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. E. Posta: ahmetbuyukaksoy[at]hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5762-4880. Bu çalışmada verdiği destek için değerli refikam Ayşen Müderrisoğlu Büyükkaksoy'a müteşekkirim.

Geliş Tarihi/Received: 18.05.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 10.06.2024

zamanına ait olmayıp, 35 yıl öncesine ait olduğu görülmüştür. Zira seyyahın donanma ile ilgili aldığı bilgilerin önemli bir kısmının Sir Paul Rycaut'nun daha önce yaptığı çalışmada verdiği bilgilerin, birkaç eklemeye birlikte özetlenmiş hâli olduğu müşahede edilmiştir. Bu eserin tanıtılması ve problemlerinin açığa çıkarılması ile istikbalde çalışma yapacak araştırmacılara katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Aaron Hill, İngiliz, Seyahatname, Osmanlı Donanması, Askerî Tarih.

Abstract

Travelogues are among the sources of not only social, economic, and cultural history but also military history. Travellers who visited Ottoman lands at various times and for various reasons left an essential corpus for Ottoman military history with the travel books they wrote. Thus, travelogues have such an important place in military historiography that historians cannot ignore them. However, reading travelogues without a critical eye can often lead the reader astray because it is possible for travellers to exaggerate, make inaccurate analyses due to cultural and religious prejudices, or pass off the information received from other works as their own.

This study focuses on the part about the navy in the travelogue written by Aaron Hill, an English traveller who visited the Ottoman lands in 1702. In the first three parts of this article, the information given by the traveller about the navy is delivered according to the organisation, equipment, and doctrine classification proposed for military historiography. Later, the article analyses the source value of this travelogue and finds out that the information given by the traveller did not belong to his own time but belonged to 35 years ago. The article concludes that a significant part of the information the traveller received about the navy was a summary of the information given in Sir Paul Rycaut's previous work, with a few additions. By introducing this work and revealing its problems, the article aims to contribute to researchers for future studies.

Key Words: Aaron Hill, English, Military History, Ottoman Navy, Travelogue.

Giriş

“Allah kararı bizlere, denizleri ise kâfirlere vermiştir”.

Türk atasözü¹

Seyahatnameler Osmanlı tarihinin önemli kaynaklarından birisidir. Zira bu eserler bir dönemin kültürel dokusundan ekonomik yapısına siyasî hadiselerinden içtimaî vaziyetine kadar uzanan geniş bir spektrumda veri sunmaktadır. Bununla beraber seyahatnamelerin askerî tarih açısından da değeri vardır. Daha önceden Gülgün Üçel Aybet, Avrupalı seyyahların gözünden Osmanlı ordusuna dair önemli bir eser kaleme almıştı². Ancak müellif burada Osmanlı kara ordusuna odaklanmış ve donanma büyük ölçüde çalışma kapsamına alınmamıştır. Buna mukabil müellifin kullandığı kaynaklar arasında Osmanlı donanması hakkında bilgi veren isimler de vardır. 18. yüzyılın başında İngiltere büyükelçisi olan kuzeni Lord Paget’i ziyaret gayesiyle Osmanlı topraklarına gelip imparatorluğun önemli bir kısmını gezen Aaron Hill bu isimlerden birisidir³.

Yukarıda zikredildiği üzere Hill, 1709 yılında yayımladığı seyahatnamesinde Osmanlı donanması hakkında birtakım bilgiler vermektedir. 18. yüzyılın ilk dönemine dair Osmanlı donanması üzerine yapılan çalışmaların nispeten az⁴ olması sebebiyle Hill’in vermiş olduğu bilgiler dikkate değerdir. Ayrıca bu bilgilerin ikinci önemli niteliği ise İngiliz seyyahın Büyük Türk Savaşları’nın (1683-1699) hemen sonrasında Osmanlı topraklarına gelip, savaştan henüz çıkmış olan bir donanmanın ahvalini anlatmasına dair bir beklenti yaratmasıdır. Üçüncü

¹ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, John Mayo, Londra 1709, s. 32.

² Gülgün Üçel Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu (1530-1699)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

³ Aaron Hill’in biyografisi için Christine Gerrard, “Hill, Aaron” *Oxford Dictionary of National Biography, from the Earliest Times to the Year 2000*, c. 27, ed. H.C.G. Matthew ve Brian Harrison, Oxford University Press, Oxford 2004, s. 101-102.

⁴ Bu dönemki Osmanlı donanmasını ele alan önemli bir müstakil çalışma için bkz. Yusuf Alperen Aydın, *Sultanın Kalyonları, Osmanlı Donanmasının Yelkenli Savaş Gemileri (1701-1770)*, Küre Yayınları, İstanbul 2011. 18. yüzyılın ilk yarısındaki Osmanlı donanmasına Panzac da kısaca değinmiştir. Daniel Panzac, *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, çev. Ahmet Maden ve Sertaç Canpolat, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 177-197.

olarak her ne kadar kendisi bir denizci, hatta bir asker olmasa da Avrupa'nın Hollanda ile beraber iki "denizci devletinden" biri olan İngiliz tebaasından olması sebebiyle dile getirdikleri hususlar dikkat çekici olmalıdır. Bununla beraber eserin detaylı ve mukayeseli bir incelemesi aslında bu beklentilerin en azından ilk ikisinin pek de karşılanmadığını gösterir.

Bu çalışmada hedeflenen Osmanlı donanmasına dair bilgiler veren bir kaynağın tanıtılması ve tahlil edilmesidir. Entelektüel bir İngiliz olan Aaron Hill'in gözünden Osmanlı donanması, Cevat Şayin'in daha önceden askerî tarih yazımı için ileri sürdüğü "3T" (teşkilât, teçhizat ve tefekkürat) metoduna göre anlatılacaktır⁵. Askerî tarih bağlamında teçhizat ve teşkilat arasındaki ilişki tefekküratı da dolaylı yoldan etkilediğinden bu yöntem tercih edilmiştir⁶. Aynı zamanda eserin kaynak değeri irdelenirken eserde zikredilen verilerin nereden elde edilmiş olduğuna yönelik bilgi de verilecektir. Bu minvalde 18. yüzyılın ilk yıllarında Osmanlı donanması hakkında bir seyyahın kaleme almış olduğu gözlemleri irdelenirken Osmanlı denizcilik tarihine dair yabancı bir kaynak da tanıtılmak suretiyle değerlendirilecektir.

1. Teşkilât

Aaron Hill, Osmanlı donanma teşkilatı hakkında çok kısıtlı bilgiler vermiştir. Genel olarak vermiş olduğu bilgiler Rycaut'nun daha önceden kaleme aldığı bilgilerin birer özeti şeklindedir. Ancak Hill, enteresan bir şekilde Rycaut'nun bahsettiği leventlerden⁷ bahsetmemiş ve teşkilat yapısının kısa bir özetini yapmakla yetinmiştir.

İngiliz seyyah, donanmanın başında "sultanın amirali" olduğunu söylediği kaptan paşanın bulunduğunu yazmıştır. Donanma denize açılacağı zaman Karadeniz ve diğer sahil bölgelerinden denizciler

⁵ Şayin'in önerisi için bkz. Cevat Şayin, "Askerî Tarih Çalışmaları için Bir Sentez Aracı Önerisi 3T: Teşkilat, Teçhizat, Tefekkürat", *Tarih Dergisi*, Sayı 52 (2010), s. 151-158. Bu metotla yapılan bir çalışma için bkz. Oğuzhan Konuk, XX. Yüzyılın Başında Osmanlı Nizamî Süvari Birlikleri (1900-1914), Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021.

⁶ Bu konuda yönlendirmeleri için değerli meslektaşım Araştırma Görevlisi Oğuzhan Konuk'a müteşekkirim.

⁷ Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, çev. Halil İnalçık ve Nihan Özyıldırım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2012, s. 324.

hizmete çağrılır ve bunlar derhâl görev yerlerine giderlerdi. Hill, bu kimselerin deniz hizmeti karşılığında tımar aldıklarını belirtmiştir. İngiliz müellife göre donanmanın ihtiyaç duyduğu personelin üçte ikisi bu şekilde doldurulurdu⁸. Aaron Hill, burada Kaptan Paşa Eyaleti ve diğer eyaletlerdeki tımar ve zeametlerden gelen savaşçıları kastediyor olmalıydı⁹. Seyyahın zikrettiği başka bir grup ise yaz mevsiminde görev alan köle kürekçilerdi¹⁰. Bu kişiler sahil kasabalarında yaşayan ahalinin köleleriydi ve yazın donanmada yerine getirilmesi oldukça zor olan kürek hizmetini görürlerdi¹¹. İngiliz seyyah burada ocaklık kürekçilerden bahsediyor olmalıdır¹².

Aaron Hill'in donanma teşkilatında bahsettiği başka bir isim ise *azap*lardır. İngiliz seyyah bunların payitahta yakın vilayetlerinden gelen güçlü denizciler olduğunu belirtmiştir. Azaplar, Hill'e göre Osmanlı donanması bir yana, devlet içerisindeki en kullanışsız birimlerden biriydi. Özellikle devletin maliyesi üzerinde büyük bir yük olan azaplar, her 25 hanenin birinden seçilirken, geri kalan 24 hane de bu azabın masraflarını karşılamaktaydı¹³. Hill'in zikrettiği son sınıf ise esir kölelerdi. Bu sınıfı teessürle anlatan İngiliz seyyah, bunların tek kurtuluşunun ölüm olduğunu belirtmişti. Seyyah bunların İtalyan, Venedikli, İspanyol ve

⁸ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 31. Bu konuda daha teferruatlı bilgi veren Rycout'dan kendisinin bu grubu kastettiği anlaşılmaktadır. Rycout'un görüşü için bkz. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 324.

⁹ Bu konuda bkz. İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992, s. 231-235.

¹⁰ Açıkça görülüyor ki Aaron Hill, bu bilgiyi Rycout'dan almıştır. Rycout'un Fransızcasında bu ifade “kürek mahkûmu” olarak çevrilmiştir. Halil İnalçık ve Nihan Özyıldırım bu ifadeyi kürekçi olarak çevirmiştir. Uzunçarşılı ise bu ifadeyi “ahbap” olarak tercüme etmiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020, s. 483. Fransızcası için bkz. Paul Ricaut, *Historie de L'etat Present de L'Empire Ottoman*, Sebastien Mabre-Cramoisy, Paris 1670, s. 654.

¹¹ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 31.

¹² İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı*, s. 187-199.

¹³ Azaplar hakkında bkz. İdris Bostan, “Azeb”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (=DİA)*, c. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 312-313. Rycout'un görüşü için bkz. Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 324.

Maltalılardan mürekkep olduğunu ve ancak potansiyel bir Osmanlı mağlubiyeti vasıtasıyla özgürlüklerine kavuşma ihtimalleri bulunduğunu zikretmiştir¹⁴. Osmanlı donanmasında esirlerin kürekçi olarak kullanıldığı hususu doğrudur¹⁵. 16. yüzyılda Kuzey Avrupa’da savaş esirlerinin kürekçi olarak kullanılması sona ermişken, başta Venedik olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu’nun karşı karşıya geldiği deniz devletlerinde bu uygulama devam etmekteydi¹⁶.

Denize açılacağı zaman personeli bu şekilde toplanan donanma, görevi bittikten sonra İstanbul’a dönmekteydi. Göreve çağırılmış denizciler ise terhis edilir ve bu denizciler memleketlerine gönderilirdi. Personel bu tarihten sonra bir dahaki baharda tekrar vazifeye çağırılınca kadar memleketlerinde kalırdı¹⁷.

Hill, hallerine acıdığını açıkça belirttiği esir kürekçileri tedarik etmek konusunda imparatorluğun hiç de zorlanmadığını belirtmiştir. Burada bilhassa Kırım Hanlığı önemli kaynaklardan birisiydi. Kırımlılar Lehistan, Rusya ve diğer Hıristiyan ülkelerin topraklarına yapmış oldukları seferlerde ele geçirdikleri köleleri hediye veya satış yoluyla Osmanlılara yollarlardı¹⁸. Esir kürekçiler konusundaki başka bir kaynak ise Garp Ocakları idi¹⁹. Osmanlı donanmasının teşkilât yapısı Aaron Hill’i fazla etkilememiştir. Donanmanın en büyük problemlerinden biri personelde yeterince uzman olmamasıdır. İngiliz müellif bunu büyük bir ihmalkârlık olarak değerlendirerek bir örnek verir. Öğrendiği kadarıyla bir Hıristiyan mühtedi Osmanlı idarecilerini çok kolay bir şekilde kandırarak, topçu, yelkenci veya marangoz olabiliyordu. Osmanlı hükümeti ise onun iddialarından hiç şüphe etmiyor, bu uygulamanın Avrupa ülkelerinde de yaygın olduğunu düşünüyordu²⁰.

¹⁴ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 31-32.

¹⁵ İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı*, s. 210.

¹⁶ İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı*, s. 209, dn. 198.

¹⁷ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 32.

¹⁸ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 88.

¹⁹ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 30.

²⁰ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 32.

Aaron Hill'in, Osmanlı topraklarında geldiği dönemde personelle ilgili birtakım sıkıntıların olması muhtemeldir. Zira devlet de 18. yüzyılın başında bu eksikliklerin önüne geçebilmek için yürürlüğe koyduğu kanunnamele personelle ilgili hususlara da dikkat çekmiştir²¹.

2. Teçhizat

Aaron Hill, Osmanlı İmparatorluğu'nun donanma için gerekli olan malzemeleri tedarikte zorlanmadığının altını çizer. İngiliz müellif evvelâ kereste hususuna dikkat çeker. Kendisi bu durumu şöyle belirtir: “*Hıristiyan âleminin bütün kralları birleşse ve donanmayı geliştirmek için kendilerinde yetişen ürünleri müşterek bir şekilde kullansa dahi bunlar Türk metropolisinin çevresindekiler kadar kaliteli bir şekilde yetişmez.*”²². Zira Karadeniz kıyılarının arkasındaki “nihayetsiz” ağaç ummanı, gemi inşası için en iyi keresteyi sağlıyordu²³. İngiliz seyyah burada İstanbul'dan, Doğu Karadeniz'e kadar uzanan geniş bir hinterlandı işaret ederek hem Kocaeli livasından ocaklık için alınan kerestelere²⁴ hem de Doğu'da Samsun²⁵ Batı'da ise Varna'ya kadar uzanan ocaklık dışı kerestelere vurgu yapar²⁶. Buna mukabil Hill'in bu konuda söylediklerinde birtakım çelişkiler vardır. Zira aşağıda Osmanlı topraklarından elde edilen kerestenin soğuk havaya dayanıksız olacağı gösterilecektir. Muhtemelen seyyah aslında kereste kalitesinden ziyade kerestenin bolluğuna vurgu yapmaktadır.

İngiliz seyyaha göre diğer malzemelerin tedarikinde de Osmanlı İmparatorluğu oldukça şanslı bir pozisyona sahipti. Yelken için gerekli olan keneviçe ve halatların hammaddesi olan kendir gibi malzemeler Mısır'da büyük ölçüde bulunmaktaydı ve bu malzemeler buradan tedarik

²¹ Yusuf Alperen Aydın, *Sultanın Kalyonları*, s. 33-35.

²² Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 29-30.

²³ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 30.

²⁴ İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı*, s. 102-103.

²⁵ İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı*, s. 116.

²⁶ İdris Bostan *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı*, s. 117.

edilmekteydi²⁷. Ancak Hill burada kendirin Karadeniz ve Trakya'dan²⁸, keneviçenin ise Boğdan ve Ege civarından alındığı hususunu atlamıştır²⁹. Bununla beraber Hill'in kaynağı Rycout da Osmanlıların donanmanın kendir ve keneviçe ihtiyaçlarını Mısır'dan tedarik ettiğini belirtir³⁰. Rycout ve Hill'in döneminde bu emtianın tedariki Mısır'dan yapılmış olabilir.

Yağ, zift ve katran gibi yine donanma için zarurî olan ihtiyaçlar, Eflak, Boğdan, Epir ve Arnavutluk'tan gelmekteydi. Kalite olarak bakıldığında bunlar Avrupa'nın en iyileriydi³¹. Peksimet ise imparatorluğun her tarafından mebzul miktarda tedarik edilmekteydi³². 17. yüzyıla bakıldığında Hill'in bu noktada kısmen doğru bilgiler verdiği görülmektedir³³.

Aaron Hill, Osmanlı İmparatorluğu'nun pek çok liman ve tersanesi olduğunu belirtir ve bunların Avrupalının tahayyül edemeyeceği kadar iyi tersaneler olduğunu altını çizer. Bununla beraber seyyah yalnızca İstanbul'daki Tersane-i Âmire hakkında teferruata girer³⁴. Son derece büyük olan tersanede aynı anda 135 gemi inşa edilebilirdi. Hill'e göre imparatorluğun diğer tersaneleri de İstanbul'dakinden aşağı kalır vaziyette değildi³⁵.

²⁷ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 30.

²⁸ İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı*, s. 137. Daha sonraki dönemde (18. yüzyılda) İzmir ve Rumeli'deki diğer sancaklarından da kendir aldığı görülmüştür. Bkz. Yusuf Alperen Aydın, *Sultanın Kalyonları*, s. 267.

²⁹ İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı*, s. 167.

³⁰ Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 324.

³¹ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 30.

³² Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 30.

³³ Zift, yağ ve katran için sırasıyla için bkz. İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı*, s. 130, 132, 128. Ayrıca bkz. Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 324.

³⁴ Diğer tersaneler, Gelibolu, Sinop, İzmit, Süveys, Birecik, Basra, Rusçuk, Samsun ve Kefken'de bulunmaktaydı. Bunun yanı sıra imparatorluğun sair yerlerinde gemi inşa tezgâhları da bulunmaktaydı. Hepsisi için bkz. İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı*, s. 14-31.

³⁵ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 30.

Osmanlı donanmasının kadirga ile kalyon arasında gidip geldiği, ama nihayetinde kalyon hususunda karar kıldığı bir yüzyıla³⁶ dair gözlemler yapan veya Rycout gibi daha önceden gözlem yapanların bilgilerini özetleyen Hill, Osmanlı gemileri hakkında da bilgiler verir. İngiliz seyyahın kaynağı Rycout, Girit Savaşları'nda (1645-1669) Osmanlı İmparatorluğu'nun kadirgadan kalyona geçmeye çalıştığını ama bu hususta başarılı olamadığından kadirgaya döndüğünü belirtmiştir³⁷. Hill ise Girit Savaşı'na atıfta bulunmaz ama gemilerin çok iyi donatılmasına rağmen uzman personel kıtlığı ve devletin bu hususa yeteri kadar ehemmiyet göstermemesi yüzünden devletin kalyon kullanımından yakın zamanda vazgeçtiğini aktarır. Devlet bu yüzden tekrar kadirga ve çektiri inşa etmeye başlamıştır³⁸. Ancak buna rağmen Hill'in zamanında İstanbul'da 35 ve 36 tane kalyon vardı. Buna mukabil seyyaha göre bu kalyonlar deniz hizmetinden ziyade “gösteriş için” limanda durmaktaydı. Bu kalyonların top sayıları en az 24, en fazla 116 idi. İngiliz müellif bu kalyonların her ne kadar görünüş olarak haşmetli olduğunu vurgulasa da onların denize açılmak için uygun olmadığını belirtir. Zira bunlar hem mimarî açıdan elverişsiz ve kullanılan kereste itibarıyla de fırtınalara karşı dayanıksızdı³⁹. Seyyah kalyonlar hakkında şunları söyler:

“[Kalyonlar] tahayyül edilemeyecek kadar büyük ve geniştir. Kışları ve pruvaları yüksektir. Subayların konaklaması için güverteler üst üste yapılır. Ancak biçimleri o kadar kullanışsız ve [inşaatlarında] kullanılan yeşil kereste fırtınalı hava için o kadar elverişsizdir ki, her ne kadar onlar sayısız denizcinin çığırtısı, davullar ve trompetlerle denize indirilse ve sancakları zengin bir ihtişamla dalgalansa da kısa süre içerisinde etkisiz ve parçalanmış bir şekilde geri dönerler.”⁴⁰

Kadirgalar hususunda da İngiliz seyyah kalyonlarınkine benzer

³⁶ Bu konuda teferruatlı bilgi için bkz. İdris Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011, s. 183-207.

³⁷ Paul Rycout, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 323.

³⁸ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 30.

³⁹ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 30-31.

⁴⁰ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 30-31.

bir tablo çizer. Ona göre imparatorluğun bahriye meselelerinde en çok güvendiği gemi türü olan kadırgalar da tıpkı kalyonlar gibi, kışın seyrüsefer yapmaya muktedir değildi⁴¹. Hill'in kadırgalar hakkında verdiği bilgiler bunlardan ibarettir.

Hill, donanmanın insan gücünde olduğu gibi materyal tedarikinde de sıkıntı çekmediğinin altını çizer. Ancak teşkilattaki kifayetsizlik, imparatorluğun, Hıristiyanlarınkine eş değer oranda bir donanma çıkaramamasına yol açmaktaydı⁴². Uzmanlaşmada yaşanan bu problemler bilhassa gemilerin fırtınalarda batmasına, güçlü bir düşmanla karşılaştığı vakitte de alabora olmasına yol açıyordu⁴³. Netice itibariyle seyyaha göre Osmanlıların sorunu teçhizatı tedarik etmekte değil, onu kullanamamakta yatıyordu.

3. Tefekkürat

Denizci ve Avrupa'daki en güçlü donanmaya sahip bir devletin tebaası olan Aaron Hill'i en çok şaşırtan husus Osmanlı donanmasının tefekküratıyla ilgilidir. Zira seyyah, İngiltere'ye "denizcilikte eşit olabilecek [veya] onu geçebilecek" bir ülkenin neden denizcilik "ilmini" ihmal ettiğini anlayamamaktaydı. Zira Osmanlıların büyük bir donanma kurabilmek için kimseye nasip olmamış bir zenginliği vardı⁴⁴. Bir zamanlar son derece güçlü bir donanmaya sahip olan Osmanlıların şimdiki körlüğüne Hill'in okuyucusu hayret edebilirdi⁴⁵. Zira ona göre devletlerin temel sütunlarından biri olduğu şüphe götürmeyen donanma yalnızca ticaret vasıtasıyla zenginlik getirmekle kalmayıp, dünyanın en uzak köşelerinin fethini de sağlardı⁴⁶.

⁴¹Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 31.

⁴²Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 30.

⁴³Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 30.

⁴⁴Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 32.

⁴⁵Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 37.

⁴⁶Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all*

Aaron Hill'e göre kış zamanı seyrüsefer yapamayacak olan Osmanlı donanması, kış bittikten sonra toparlanmaya başladığı. Tayfalar toparlandıktan ve gemiler teçhiz edildikten sonra büyük kısmı kadirgalardan oluşan donanma Gelibolu'ya doğru yola çıkardı. Seyyaha göre donanmadaki gemilerin sayısı hiçbir zaman 100'ü geçmezdi. Çanakkale Boğazı geçildikten sonra donanma Ege adalarını teker teker ziyaret ederdi. Bu şekilde adalardaki ahalinin isyanları veya Hıristiyanların yapabilecekleri muhtemel bir saldırının önüne geçilmiş olurdu. Aynı zamanda adalardaki beyler de sefere iştirak ederlerdi. Hepsisi kendi kadirgalarıyla bu işi yaparlardı⁴⁷. Bu iş bittikten sonra donanma tekrar İstanbul'a döner, denizciler terhis edilir, kadirgalar ise yerlerine alınır. Bu şekilde bir sonraki bahara kadar donanmanın işi biterdi. Sefer sırasında elde edilen ganimet hiç şüphesiz padişahın hakkıydı. Ancak Kaptan Paşa döndükten sonra kışın Ege'deki beyler seyrüsefer yapabilirlerdi. Onların bu süre zarfında elde ettikleri ganimet ise onların hakkıydı. Aaron Hill, Osmanlı donanmasının yıllık faaliyetinin bundan ibaret olduğunu söyler⁴⁸.

İngiliz seyyaha göre Türkler bir zamanlar güçlü olan donanmalarını eski hâline getirmek için denizcilik sanatına dair bilgilerini artırmak bir yana bu hususu tamamen ihmal etmişlerdi. En ufak bir matematik bilgisi olmadan çizilen, kötü ve hatalı haritalarla seyrüsefer yapılıyor, donanma çoğu zaman kara ile görüş mesafesini kaybetmiyordu. İşte bu yüzden Osmanlı donanması hiçbir zaman uzak okyanuslara yelken açamıyordu⁴⁹. Seyyaha göre Osmanlılar arkaik metotları kullanmakla kalmayıp, Hıristiyanların denizcilik ilminde

of its Branches, s. 37. Müellife göre denizcilik konusunda ihmalkâr olan Osmanlılar ya Ege adaları ya da denizden ulaşması kolay yerler ile deniz ticareti yapmaktaydılar. Kıbrıs, Girit, Rodos ve adalar deniz ticaretinin önemli merkezleriydi. Osmanlı gemileri bazen İskenderiye, İskenderun ve Mısır da dâhil olmak üzere diğer Kuzey Afrika sahillerine giderdi. Bkz. s. 88.

⁴⁷Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 32.

⁴⁸Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 32. Hill'in kısaca değindiği süreç II. Bayezid (1481-1512) döneminden 19. yüzyıl oralarına kadar uzanan bir teamüldür. Bu konuyla ilgili teferruatlı bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, s. 437-444.

⁴⁹Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 32.

gösterdikleri gelişmeleri, ekseriyetle mühtediler vasıtasıyla takip ediyorlardı. Yukarıda da belirtildiği gibi Hıristiyan mühtedilerin söyledikleri en ufak bir tahkikat yapılmadan kabul ediliyordu. İngiliz seyyah Osmanlıların bu temayüllerini büyük bir kusur olarak telâkki etmekteydi⁵⁰. Hill, aynı zamanda Osmanlıların pusula kullanımında da son derece zayıf olduğunu belirtir⁵¹. Osmanlılar ise Hill'in ifadelerine göre, denizcilik konusundaki zayıflıklarının farkındaydılar ve “*Allah karayı bizlere, denizleri de kâfirlere vermiştir.*” gibi bir atasözüyle kendilerini avutuyorlardı⁵². Bu da aslında seyyaha göre Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünü kaybetmekte olduğunu açık göstergelerinden birisiydi. Hill, bu durumun Hıristiyanlar için ne kadar iyi olduğunu söylerken Osmanlılar içinse ne kadar vahim olduğunu altını çiziyordu⁵³.

Hill'in söylediklerinden anlaşıldığı kadarıyla Osmanlıların bu hususta çektikleri sıkıntılar yeni değildi. Ancak eskiden otoritesi daha sağlam olan padişahlar istedikleri zaman Cezayir, Tunus, Trablusgarp, Fas ve Afrika'nın diğer kesimlerinden gelen Berberî korsanlarını göreve çağırırdı. Hill'in korsan olarak adlandırdığı Garp Ocakları⁵⁴, getirdikleri güçlü gemilerle Osmanlı donanmasının eksiklerini ikmal ediyorlardı. Ancak son zamanlarda güçlerini ve nüfuzlarını artıran Garp Ocakları rüesası, bir şekilde Osmanlı donanmasının hizmetine girmemek için bahaneler buluyor ve Osmanlı egemenliği altındaki Ege adalarını yağmalıyorlardı. Ganimetten mürtekip Osmanlı memurlarına da pay verdikleri için haklarında işlem de yapılmıyordu. Bu şekilde Osmanlı donanması hem önemli bir güçten mahrum kalıyor hem de topraklarının yağmalanmasını engelleyemiyordu⁵⁵.

⁵⁰Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 32.

⁵¹Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 74.

⁵²Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 32

⁵³Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 37.

⁵⁴ Atilla Çetin, “Garp Ocakları”, *DİA*, c. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 382-386.

⁵⁵ Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 32-33.

Aaron Hill, Türklerin bu konudaki zayıflıklarının farkına varmaya başladığının da altını çizmekteydi. Zira İstanbul Antlaşması'ndan sonra Karadeniz'e çıkış elde eden Rusya, Osmanlıları oldukça ürkütmüştü. Elçiyi taşıyan 70 topluk geminin, şehri selamlaması İstanbul'da büyük bir korkuya yol açmıştı⁵⁶. Buna önlem olarak devlet, Hill'e göre, Boğaz'ın Karadeniz girişindeki kaleleri tamir ettirmiş ancak yeni bir gemi yapma yoluna gitmemişti⁵⁷.

Aaron Hill, Osmanlıların donanma tefekkürünün olmadığını, bahriyeyi ihmal ettiklerini ve büyük bir gaflet uykusu içerisinde olduğunu belirtir. Ona göre Osmanlılar çok güçlü bir deniz gücü oluşturabilecek imkânlarla sahipti ama bunu yapmaktan her nedense imtina ediyorlardı. Buna mukabil Hill'in gelişine takaddüm eden yıllarda özellikle Mezomorta Hüseyin Paşa'nın kaptan paşalığı döneminde Osmanlı donanması büyük başarılar kazanmıştı. Ancak aşağıda bahsedileceği üzere Hill'in görüşlerini büyük ölçüde Rycout'dan aldığı açıkça aşikârdır. Bu yüzden de değerlendirmesinde Osmanlıların Viyana Savaşları'nda Venediklilere karşı elde ettikleri başarıları göz ardı etmiş olduğu görülmektedir⁵⁸. Hill'in söylediği üzere Osmanlılar donanma konusundaki eksikliklerinin ve noksanlıklarının farkındaydılar. Ancak

⁵⁶ La Motraye de bu hususta Aaron Hill ile benzer bilgileri verir. Fransız seyyahın verdiği bilgiler şu şekildedir: “*Bu arada, bir Rus savaş gemisi İstanbul limanına yanaştı ve duygularını ele vermeyen Türkleri bile çok şaşırttı. Çar tarafından pek de medeni sayılmayacak biçimde bir ziyaretçi göndermesine karşı gösterilen şaşkınlığın yerini kısa sürede çok daha büyüğü aldı. Gelen temsilcinin amacı Karlofça nedeniyle kaybedilen toprakların durumunu konuşmaktı. Onun gelişi ardından duyulan endişeyle Boğaz girişi tahkim edildi.*”. Bkz. Aubry de La Motraye, *La Motraye Seyehatnamesi*, çev. Nedim Demirtaş, İstiklal Kitabevi, İstanbul 2007, s. 199. Osmanlı kaynakları ise geminin gelişinden muhtasar bir şekilde ele almışlardır. Meselâ çağdaş kaynaklardan Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, bu geminin gelişini “*Moskov Çarı Devlet-i aliye ile eylediği akd-i musâlaha ve dostluk tecdidi-çün ihzâr idüp gönderdiği ilçisin Azak Kal'ası kurbünde yaptıkları on kıt'a kalyonun birine binüp Karadeniz muhâfazasına me'mur dört kıt'a mîrî kalyonla Kerş Boğazı'nda bir yere gelüp mâh-ı mezbûrun yirmiikinci çehâr-şenbih gün Karadeniz Boğazı'ndan içerü girüp şenlik iderek Kullelibâğçe mukâbelesine geldikde batı karayel karşulamağın anda demürleyip kaldı.*”, şeklinde anlatır. Bkz. Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretnâme*, yay. haz. Mehmet Topal, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2018, s. 557.

⁵⁷ Aaron Hill *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 37-38.

⁵⁸ Ancak denizde kazanılan zaferler, kara zaferleri ile taçlandırılmamıştır. Bkz. İdris Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, s. 197.

Osmanlıların yukarıdaki atasözünde ileri sürüldüğü üzere bu konuda teslimiyetçi oldukları hususu da doğru değildir. Sancılı bir süreçten sonra Osmanlılar kalyona geçmeyi başarmışlardı. Dahası 1701 yılında kabul edilen Bahriye Kanunnamesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun donanmasını geliştirmek üzere atılmış önemli bir adımdı⁵⁹ ki Aaron Hill, devletin bu adımından hiçbir yerde bahsetmez. Bu da müellifin iddia ettiği üzere Osmanlıların denizcilik ve denizcilikteki gelişmelere karşı bigâne olduğu hususunu çürütür. Zira 18. yüzyılın başında yapılan ıslahatlar neticesinde Osmanlılar, Venediklileri mağlup etmişler ve Karlofça'da kaybettikleri Mora'yı geri alabilmişlerdir⁶⁰.

Bununla beraber müellifin Osmanlı İmparatorluğu ile İngiltere'yi mukayese etmesi de doğru bir yaklaşım değildir. Bir ada ülkesi olan İngiltere, donanmasını güçlendirdiği sürece ülkesini işgalden koruyabilirdi. Bu yüzden İngiltere için kara ordusundan ziyade donanmaya yatırım yapmak daha makul bir seçenek olabilirdi ki güçlü bir donanma, Hill'in de altını çizdiği gibi uluslararası deniz ticareti zenginliğinin anahtarlarından biriydi. Diğer taraftan Osmanlı İmparatorluğu'nun Avusturya, Rusya ve Safevî İran gibi rakiplerine karşı muhafaza etmesi gereken çok büyük bir kara sınırı vardı ve devlet önceliğini bu alana vermek durumundaydı⁶¹. Netice itibarıyla Aaron Hill'in Osmanlı donanmasının tefekküratı hakkında yaptığı değerlendirmelerin pek de gerçeği yansıtmadığı sonucu çıkarılabilir. Osmanlı İmparatorluğu İngiliz seyyahın ifade ettiği üzere "gaflet" derecesinde donanmayı ihmal etmiyordu. 17. yüzyılda Osmanlılar kadirgadan kalyona geçmek için çalışmalar yapmışlar ve en sonunda bu dönüşümü tamamlayabilmişlerdi. Osmanlı idaresi, 18. yüzyılın başında yayımlanan kanunname ile donanmanın çağdaş denizcilik normlarına intibak etmesini hedeflemiş ve kısa vadede bu hususta sonuç almıştı.

⁵⁹ Yusuf Alperen Aydın, *Sultanın Kalyonları*, s. 32.

⁶⁰ Yusuf Alperen Aydın, *Sultanın Kalyonları*, s. 28.

⁶¹ Wilson 18. yüzyıl Fransa'sını ve Hollanda'sını İngiltere ile mukayese etmiş ve Fransa'nın koruması gereken büyük kara sınırı sebebiyle donanmaya ehemmiyet vermek hususunda İngiltere'den daha şansız olduğunun altını çizmiştir. Hollanda ise her ne kadar Bariyer Antlaşması ile olası bir kara işgalinden korunmuş olsa da bunun bedeli ağırdı. Bir ada ülkesi olan İngiltere neredeyse bir dokunulmazlık elde etmişti. Arthur McCandless Wilson, *French Foreign Policy during the Administration of Cardinal Fleury, 1726-1743, A Study in Diplomacy and Commercial Development*, Harvard University Press, Cambridge 1936, s. 52.

Osmanlı topraklarını ziyaret ettiği tarih itibarıyla bu gelişmelerden haberdar olması gereken Hill'in bu ifadeleri kafalarda bir takım soru işaretleri oluşmasına yol açmaktadır. Burada çıkan en büyük soru şudur: Aaron Hill, Osmanlı donanması hakkında vermiş olduğu bilgileri nereden edindi? Aşağıdaki bölümde bu sorunun cevabı ve eserin kaynak değeri tartışılacaktır.

4. Seyyahın Donanma Hakkında Verdiği Bilgilerin Kaynağı ve Eserin Tahlili

Osmanlı topraklarının önemli bir kısmını gezen Aaron Hill, kuzeni vasıtasıyla İstanbul'u da gezmiştir. Bilgilerinin bir kısmı kendi gözlemi, bir kısmı da kuzeni olan elçiden duydukları olabilir. Bu tür bilgiler orijinal olarak telâkki edilebilir. Ancak seyyahın donanmaya dair vermiş olduğu bilgilerin ne ölçüde orijinal olduğu sorusu tartışmalıdır. Zira mukayese edildiğinde İngiliz seyyahın vermiş olduğu bilgilerin önemli bir kısmının Sir Paul Rycout'un 1667'de tamamladığı *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi*⁶² isimli eserden geldiği anlaşılmaktadır⁶³. Rycout'un eserinden faydalandığı açık olan Hill, bu bilgileri aynen almayıp özetleyerek, kimi yerlerde ufak değişiklikler yaparak vermiştir. Aşağıda Hill'in Rycout'dan aldığı yerler gösterilecektir.

Evvelâ, donanma inşası için gerekli malzemeler hususunda iki İngiliz de neredeyse aynı bilgileri verir. İki isim de kerestenin Karadeniz'den uzanan geniş bir hattaki ormanlardan tedarik edildiğini bildirir⁶⁴. İki isim de kendir ve keneviçenin Mısır'dan geldiğini ileri sürer⁶⁵. Yağ, zift ve katran gibi maddelerin Arnavutluk ve Eflâk'tan geldiği hususunda Hill ve Rycout mutabıkken, Hill bu listeye Boğdan'ı da eklemiştir⁶⁶. Tersanelerin ve limanların kalitesi konusunda iki isim de

⁶² Zeki Arıkan, "Rycout, Paul", *DİA*, c. 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, s. 314.

⁶³ Yalnızca askerî alanda değil Osmanlıların, dinî ve medenî kanunlarına dair bilgilerde de Hill ve Rycout arasında benzerlikler olduğuna daha önceden dikkat çekilmiştir. Ancak bilhassa donanma konusunda Hill'in şahsî olarak Rycout'un eserini kaynak olarak kullandığı belirtilmemiştir. Bkz. Dorothy Brewster, *Aaron Hill, Poet Dramatist, Projector*, Columbia University Press, New York 1913, s. 22.

⁶⁴ Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 324.

⁶⁵ Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 324.

⁶⁶ Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 324.

neredeyse aynı bilgileri verir. Aralarındaki tek fark, Rycaut'nun İstanbul'daki tersanenin tek seferde 137 gemi inşa edebileceğini söylerken, Hill'in bu sayıyı 135 olarak vermesidir⁶⁷. Peksimetin imparatorluğun her cihetinden geldiği hususu iki İngiliz'in mutabık olduğu hususlardan bir başkasıdır⁶⁸. Ancak en dikkat çekici mutabakat imparatorluğun kadirga kullanımındaki ısrarıdır. Rycaut, Girit Savaşı'ndaki başarısızlıklardan sonra Osmanlıların kalyon kullanımından vazgeçtiğini ileri sürerken Hill, Bâbiâli'nin kalyon inşaatı fenninden mahrum olduğundan kadirgalarda ısrarcı olduğunu belirtir⁶⁹. Ancak Hill'in zamanında devlet kadirga kullanımını bırakmış ve kalyona geçişi gerçekleştirmişti. Her ne kadar Hill, yukarıda da belirtildiği üzere "hâlâ" İstanbul'da kalyonlar olduğunu belirtse de o, bunların işlevsiz olduğunu ileri sürmüştür. Bu konu ileride tekrar ele alınıp yorumlanacaktır.

Teşkilat hususunda Rycaut daha teferruatlı bilgi verirken, Hill bunları özetleyerek açıklamıştır. Arada çok küçük bazı sayısal farklar olsa da iki İngiliz'in de verdiği bilgiler benzerdir. Ancak Hill, Rycaut'nun vermiş olduğu bazı bilgileri vermemiştir⁷⁰. Hem Rycaut hem de Hill, Osmanlıların denizcilik konusunda birer tefekküratı olmadığını düşünürler. İkisi de Osmanlıların denizciliğe karşı bigâne olduklarını ve kendilerini yukarıda alıntılanan atasözleriyle avuttuklarını belirtir. Rycaut da Hill de bu durumun Hıristiyanlar için ne kadar iyi olduğunun altını çizer⁷¹. Netice itibariyle iki İngiliz de neden Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük bir donanma kurabilme potansiyeline sahip olan bir devletin, denizcilikte bu kadar geri kalmasını idrak edemez⁷².

Rycaut ve Hill arasında elbette birtakım farklar vardır. Zira Hill,

⁶⁷ Eserin Türkçe çevirisinde bu sayı 130 olarak verilmiştir. Bkz. Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 324. İngilizcesi için bkz. Paul Ricaut, *The History of the Present State of the Ottoman Empire*, Charles Brome, Londra 1686, s. 399.

⁶⁸ Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 324.

⁶⁹ Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 323; Aaron Hill, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, s. 30.

⁷⁰ Rycaut'nun teşkilata dair çizdiği resim için bkz. Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 324-325.

⁷¹ Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 326.

⁷² Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 323.

Rycaut'dan daha sonra gelmiş ve Rycaut'da olmayan bazı gözlemlerini aktarmıştır. Ancak bütüne bakıldığında Hill'in pek çok hususu Rycaut'dan aldığı açıktır. Bu da Hill'in vermiş olduğu bilgilerin sıhhatinin sorgulanmasına yol açar. Zira Rycaut'nun kaleme aldığı eser 1667 yılında tamamlanmıştı ve bu dönemde Girit Savaşı devam etmekteydi. Bu dönemde Osmanlı donanmasının zaafalarını gören Rycaut, eserini bu dönemin şartları neticesinde kaleme almıştır. Gerçekten de Rycaut'nun eserinin yayımlanmasından beş sene önce Osmanlılar kalyon kullanımından vazgeçip tekrar kadirgaya dönmüşlerdi⁷³. Ancak Hill'in İstanbul'a geldiği 1702 yılından 20 yıl önce (1682) kalyona geçiş süreci tekrar başlamış ve İngiliz seyyahın "*büyük kalyon inşaatını bırakıp tamamen kadirga ve çektiri inşasına girişmişlerdir.*" cümlesinin aksine 17. yüzyıl sonunda kadirga inşasından tamamen olmasa da büyük ölçüde vazgeçmişlerdi⁷⁴.

Rycaut ve Hill, Garp Ocakları'nın eski zamanlarda olduğu üzere Osmanlı donanmasına yardımcı olmadığını ve hatta Osmanlı topraklarını yağmaladıklarını belirtirler⁷⁵. Girit Savaşları döneminde Garp Ocakları'nın Osmanlı donanmasına katılmaktan imtina ettiği pek çok kez müşahede edilmişti⁷⁶. Ancak Garp Ocakları Hill'in Osmanlı topraklarına gelişine takaddüm eden Büyük Türk Savaşları'nda önemli hizmetlerde bulunmuşlardı⁷⁷.

Bütün bunlardan şu sonuç anlaşılır: Aaron Hill'in Osmanlı donanmasına dair verdiği bilgiler 1702 yılına değil, 1667 yılına aittir. İngiliz seyyah, Osmanlıların donanmayı geliştirmek için attığı adımları göz ardı etmiş, yalnızca birkaç gözlemlerle yetinmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi imparatorluğun 17. yüzyıl sonu ve 18. yüzyıl başında donanma için attığı adımlar kısa vadede sonuç vermiştir. Kısacası Hill, Osmanlıların denizleri Hıristiyanlardan geri almak için gösterdikleri çabayı göz ardı etmiş ve donanma hakkında kendisinden önce yapılan gözlemleri özetlemekle yetinmiştir. Yani seyyah donanmaya dair üstünkörü bir inceleme yapmış, kalanını Rycaut'dan ikmal etmiştir. Dolayısıyla

⁷³ İdris Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, s. 195.

⁷⁴ İdris Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, s. 197.

⁷⁵ Paul Ricaut, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, s. 325.

⁷⁶ İdris Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, s. 195.

⁷⁷ İdris Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, s. 195.

Osmanlı donanması tarihi yazılırken Aaron Hill'i kaynak olarak alınırken bu husus göz önünde bulundurulmalıdır. Zira seyyahattan beklenen onun 1702 yılındaki Osmanlı donanmasının fotoğrafını çekmesi iken, 35 yıl önceki bilgileri özetlemiştir⁷⁸. Müellif donanmayı kendi zamanının bilgileriyle değil, geçmişte yazılmış bir kaynakla üstünkörü bir şekilde anlatmıştır.

Sonuç

Seyahatnameler çalışmanın başlangıcında da belirtildiği üzere Osmanlı askerî tarihinin önemli kaynakları arasında bulunmaktadır. Bununla beraber bilhassa yabancı seyahatnameler dikkatli bir şekilde okunmalıdır. Farklı bir kültürden gelen seyyahlar, kültürel, dinî, geçirdikleri kısıtlı zaman gibi pek çok husustan mütevellit hadiseleri doğru yorumlayamayabilirler. Ayrıca seyyahlar bazen kendilerinden önceki müelliflerin verdiği bilgileri kendilerinininkiymiş gibi yazarlar⁷⁹. Bu da her ne kadar son derece önemli birincil kaynaklardan biri olsa da onların ihtiyatlı bir şekilde okunmasını zarurî kılar.

Aaron Hill de Osmanlı topraklarına gelen ve bir seyahatname kaleme alan seyyahlardan birisi olarak Osmanlı donanmasının teçhizat, teşkilat ve tefekküratı hakkında birtakım bilgiler vermiştir. Seyyahın Osmanlı donanmasına dair vermiş olduğu bilgiler genel manada olumsuzdur. Ancak Hill'in eseri Sir Paul Rycout'nun çalışması ile mukayeseli bir şekilde okunduğunda onun zamanının bilgilerini vermek yerine kendisinden 35 sene önce bir eser kaleme almış olan vatandaşının döneminin şartlarını özetleyerek ve birtakım eklemeler yaparak, okuyucuyu yanıltıcı bilgiler verdiği görülmüştür. Zira Rycout'nun döneminin aksine Hill'in döneminde Osmanlı donanması gözle görülür bir yükseliş dönemine geçmişti. Osmanlı İmparatorluğu bu dönemde Rycout döneminde görülen eksiklikleri gidermeye çalışıyorlardı.

⁷⁸ Donanma konusunda verdiği bilgilerin kifayetsiz olması hususu onun eserini tamamen kıymetsiz kılmaz. Zira Hill, Osmanlı topraklarının önemli bir kısmını gezmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyal, ekonomik, kültürel, mimarî yapısı hakkında önemli gözlemlerde bulunmuştur. İstanbul'dan Mısır'a kadar uzanan geniş bir coğrafyayı gezen seyyahın aynı zamanda gezdiği topraklardaki tarihî dokuya dair verdiği bilgiler de ilginçtir. Bu yüzden bu eserin Türkçeye kazandırılmasının ve geniş bir okuyucu kitlesinin kullanımına açık olmasının önemli bir katkı olacağı açıktır.

⁷⁹ Mübahat S. Kütükoğlu, *Tarih Araştırmalarında Usûl*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1998, s. 25.

Bu açıdan bakıldığında Aaron Hill'in vermiş olduğu bilgilerin en basit tabirle güncel olmadığı ve seyyahın bu konuda üstünkörü bilgiler verdiği sonucuna varılmıştır. Bu bilgi olmaksızın Hill'in seyahatnamesine dayanarak yapılan bir çalışmanın nakıslarının olmaması kaçınılmazdır. Hem Hill'in gözünden Osmanlı donanmasını anlatan hem de onun verdiği bilgilerin sıhhatini değerlendiren bu çalışmanın Türk askerî tarih yazımına mütevazı bir katkı olması, bu incelemenin en büyük gayesidir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Kaynak Eserler

- de la MOTRAYE, Aubry, *La Motraye Seyehatnamesi*, çev. Nedim Demirtaş, İstanbul 2007
- HILL, Aaron, *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all of its Branches*, Londra 1709
- RICAUT, Paul, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Hâlihazırının Tarihi (XVII. Yüzyıl)*, çev. Halil İnalçık ve Nihan Özyıldırım, Ankara 2012
- RICAUT, Paul, *The History of the Present State of the Ottoman Empire*, Londra 1686
- RICAUT, Paul, *Historie de L'etat Present de L'Empire Ottoman*, Paris 1670

Araştırma ve İnceleme Eserleri

- ARIKAN, Zeki, "Rycaut, Paul", *DİA*, c. 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, s. 314-315
- AYDIN, Yusuf Alperen, *Sultanın Kalyonları, Osmanlı Donanmasının Yelkenli Savaş Gemileri (1701-1770)*, Küre Yayınları, İstanbul 2011
- BOSTAN, İdris, "Azab" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s. 312-313
- BOSTAN, İdris, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011
- BOSTAN, İdris, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992
- BREWSTER, Dorothy, *Aaron Hill, Poet Dramatist, Projector*, Columbia University Press, New York 1913
- ÇETİN, Atilla, "Garp Ocakları", *DİA*, c. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 382-386
- GERRARD, Christine, "Hill, Aaron" *Oxford Dictionary of National Biography, From the Earliest Times to the Year 2000*, c. 27, ed. H.C.G. Matthew ve Brian Harrison, Oxford University Press, Oxford 2004, s. 101-102
- KONUK, Oğuzhan, XX. Yüzyılın Başında Osmanlı Nizamî Süvari Birlikleri (1900-1914), Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2021

- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., *Tarih Araştırmalarında Usûl*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1998
- PANZAC, Daniel, *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, çev. Ahmet Maden, Sertaç Canpolat, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018
- ŞAYİN, Cevat “Askerî Tarih Çalışmaları için Bir Sentez Aracı Önerisi 3T: Teşkilat, Teçhizat, Tefekkürat”, *Tarih Dergisi*, sayı 52 (2010), s. 151-158
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020
- ÜÇEL AYBET, Gülgün, *Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu, (1530-1699)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010
- WILSON, Arthur McCandless, *French Foreign Policy during the Administration of Cardinal Fleury, 1726-1743, A Study in Diplomacy and Commercial Development*, Harvard University Press, Cambridge 1936

Extended Summary

Travelogues are among the primary sources of military historiography. However, it is not unusual for some travellers to exaggerate or twist some of their accounts due to cultural or religious prejudices. Furthermore, some travellers might reflect earlier accounts as their own. Aaron Hill, an English intellectual and cousin to English ambassador Lord Paget, was among the latter. Hill arrived in the Ottoman Empire in 1702 to visit his cousin and travelled most of the empire. He compiled his journey accounts into a travelogue called *A Full and Just Account of the Present State of the Ottoman Empire in all its Branches*. In his travelogue, Aaron Hill also presented detailed information about the Ottoman Army, which was studied by Gülgün Üçel Aybet in 2010. However, Hill's observations on the Ottoman Navy were not within the scope of Aybet's work, and thus, this article aims to fill the gap in question. This article has two aims: to introduce and analyse Aaron Hill's observation of the Ottoman Navy.

To introduce Hill's observations, the article uses a classification technique introduced by Cevat Şayin and known as organisation, equipment, and doctrine. By using Hill's account, Ottoman naval organisation, equipment, and doctrine are tried to be explained. According to Hill, the Ottoman naval organisation consisted of seamen from *timar's*, *azabs*, oarsmen and slaves whose conditions were miserable. Hill argued that the Ottoman Empire's resources to create a formidable navy were abundant. He gave information about where canvas, hemp and sea biscuits came from. Hill also claimed that Ottomans could not properly use galleons as they were foreign to the art of navigation and were still using galleys. Even though there were some galleons in the capital, they were used only for show rather than naval warfare. Barbary corsairs, who had previously assisted the Ottoman Navy, were now neglecting their duty and attacking Turkish dominions.

It was a great wonder to Aaron Hill that as an empire with vast resources to create a navy that might withstand against the whole of Christendom, the Ottomans totally neglected maritime affairs and curbed their setbacks in the sea by a Turkish proverb: "*God has given land to us and thought fit to leave the sea to the dominion of the Infidel*".

According to Hill, the Ottoman Navy was in a miserable state in 1702. However, when one closely examines modern literature and

compares Hill's account with the earlier accounts, then it becomes clear that most of Hill's account was not original, to say the least. Unlike Hill's account, the Ottomans started to abandon galleys in 1682, 20 years before Hill's arrival to the Ottoman lands. On the other hand, the Ottoman Navy showed significant success during the Great Turkish Wars (1683-1699). Just one year before the arrival of Aaron Hill, a new naval regulation was issued by the Sublime Porte. Hill's unawareness about these developments was highly unlikely. This proves that Hill's account of the Ottoman Navy was highly superficial, and he collected most of his information from the accounts of Sir Paul Rycaut, who had concluded his work in 1667. In Rycaut's time, the Ottoman navy was degraded by the Venetians, and Ottomans could not use galleons properly. Similarities between Rycaut's and Hill's accounts are quite striking, and thus, it is not very hard to conclude that Hill mainly summarised Rycaut's account. During Hill's time in the Ottoman lands, the Ottoman navy significantly improved, and most of its setbacks were removed. Therefore, Hill's account was outdated, if not altogether unoriginal.

This article presents Hill's account of the Ottoman Navy and its problems. Thereby, it aims to introduce and, to some extent, warn military historians about the setbacks of Hill's travelogues.